

Notáhta Notat

Geasa /Til: [Opplæringslovens lovutvalg]

Geas /Fra: [Sametinget]

Min cuj /Vår ref: [Min cuj/Vår ref]

Bealvi /Dato: 19.03.2018

Sámediggi
Áyovárgeaidnu 50
9730 Kárášjohka

telefuodna: +47 78 47 40 00
www.samediggi.no
samediggi@samediggi.no

Ápningstider:
Mandag - Fredag
08:00-15:30

Tre hovedutfordringer med dagens regelstyring av grunnsopplæringen – fra et samisk perspektiv

Sametinget har behandlet opplæringsloven friskoleloven i 2014 i sak 20/14 Opplæringsloven og privatskoleloven – samiske elevers rettigheter. Målet var å identifisere svakheter og mangler sett i lys av samiske elevers rettigheter. Sametinget opplever at opplæringsloven ikke fungerer optimalt som styringsverktøy for samiske rettigheter og samiske rettigheter bør i større grad anerkjennes i loven.

Samiske elevers rettigheter angis samlet i kapittel 6 i opplæringsloven. Disse bør fremkomme gjennomgående i lovverket der det er naturlig, på den måten henvises ikke samiske rettigheter til et eget kapittel for særlig interesserte.

Sametinget mottar mange henvendelser fra foreldre til samiske barn om opplæring *i* og *på* samisk rundt omkring i landet, og har dermed god oversikt over hvilke utfordringer disse opplever. På bakgrunn av dette har vi valgt ut det vi ser som tre hovedutfordringer:

- Skoleeieres kjennskap til retten i opplæring *i* og *på* samisk
- Individuelle rettigheter og praktiseringen av disse
- Forholdene for samiske barn med særskilte behov

Skoleeieres kjennskap til retten i opplæring *i* og *på* samisk

Retten til opplæring *i* eller *på* samisk må synliggjøres bedre i opplæringsloven. Dette er et tilfelle hvor det materielle innholdet i loven ikke følges godt nok opp i praksis.

Mange foreldre i kommuner med få samiske barn opplever problemer med å få i gang undervisning *i* eller *på* samisk, fordi skoleeier ikke er klar over at samiske elever har en individuell rett til å få opplæring *i* samisk, og de har rett på opplæring *på* samisk hvis det er flere enn 10 elever som ønske dette.

Det skjer ofte at elever mister mange måneder med samiskundervisning fordi skoleeier bruker lang tid på å finne ut av elevens rettigheter, samt å planlegge hvordan undervisningen skal

gjennomføres. Samiske foreldre melder om at skoleeiere ofte kommer sent i gang med dette, kanskje først etter skolestart.

Tallet på foreldre som opplever disse problemene er nok høyere enn tallet på klagesaker, fordi disse sakene ofte løses uten klage til Fylkesmannen. I tillegg er det noen foreldre som ikke kjenner til klagemulighetene og derfor gir opp å kreve opplæring *i* samisk hvis de opplever motstand fra skoleeier.

Sametinget er ikke fornøyd med at samiske elevers rettigheter til opplæring *på* samisk avhenges ut fra hvor du bor (innenfor eller utenfor samiske distrikt) og ut fra hvor mange (minimum 10 elever) som vil ha opplæring på samisk. Sametinget er kritisk til at retten til opplæring *på* samisk faller bort dersom elevgrunnlaget i opplæringsløpet blir redusert fra 10 elever til færre enn 6 elever. Retten til opplæring *på* samisk og på grunnlag av samiske kulturverdier må styrkes i hele grunnopplæringsløpet, uavhengig av områdetilknytning og elevgrunnlag. Det er videre ikke riktig at retten til opplæring *på* samisk og etter LK06 – Samisk, er en etnisk samisk rettighet.

Sametinget savner tydeliggjøring i loven mht retten til samiske læremidler.

Individuelle rettigheter og praktiseringen av disse

Der samiske elever får opplæring i samisk etter opplæringslovens bestemmelser foreligger også noen utfordringer ved hvordan dette gjennomføres.

Som et eksempel kan nevnes at opplæringsloven forplikter i utgangspunktet skoleeiere til å sørge for en kvalitativt god samiskundervisning, men realiteten er at billigste løsning ofte velges. Dette ser vi i tilfeller hvor barn får fjernundervisning i samisk. Da skal det foretas en skjønsmessig vurdering av om fjernundervisningen er tilstrekkelig til å gi en forsvarlig opplæring som gjør at eleven når kompetansemålene i faget, eller om fjernundervisningen må suppleres med hospiteringsopphold. Denne forsvarlighetsvurderingen blir ofte i realiteten en økonomivurdering. I stedetfor å vurdere om undervisningen er forsvarlig og egnet, vurderer man om man har råd til å betale for hospitering.

Sametinget mener opplæringsloven må ha en henvisning slik at kvaliteten på opplæringen sikres gjennom blant annet tilsynsordningen.

Opplæringslovens §§ 2.3 og 3.2 angir hvilke fag som er obligatoriske fag i grunnskolen. I denne opplistingen av fag er samiskfaget uteblitt til tross for at samisk er obligatorisk i samiske skoler, opplæring i samisk er en individuell rettighet, samt at samisk og norsk er likeverdige språk i Norge. Det er mulig at det ikke var hensikten av lovgiver å ikke nevne samisk, men dette har fått konsekvenser for den individuelle retten til opplæring i samiskfaget på grunnskolenivå. Friskoler får godkjenning på grunnlag av fagene i disse paragrafene, og ikke alle ser det som sin plikt å tilby opplæring *i* samisk.

Et annet nylig oppstått eksempel er problemstillingen om hvem av foreldrene som kan ta en avgjørelse om barnet skal ha opplæring i samisk, hvilket samisk språk (der barnet har tilknytning til mer enn ett samisk språk), og på hvilket nivå barnet skal få opplæring, for eksempel første- eller andrespråk. Er det bostedsforelderene alene som skal avgjøre dette? Hva hvis begge foreldre har foreldreansvaret i fellesskap, må de være enige? Dette er uavklarte spørsmål som kan få praktisk betydning for alle barn som får samiskopplæring.

Samiske barn med særskilte behov

Sametinget vil rette fokus på elever med særskilte behov, disse utgjør den mest sårbare samiske elevgruppen som opplæringslovens bestemmelser omfatter. For at disse elevene skal sikres forsvarlige sakkyndige vurderinger etter opplæringsloven § 5-3, og tilfredsstillende tilrettelagt opplæring, må PPTs vurderinger ta hensyn til barnas språklige og kulturelle bakgrunn. Det

gjøres ofte ikke, kommunal PPT strekker ikke til fordi de mangler kompetansen.

Ekspertgruppen for barn og unge med behov for særskilt tilrettelegging viser til at kommunal PPT må styrkes. En styrking av samiskspråklig og –kulturell kompetanse er ofte praktisk umulig å få til i alle kommuner. Det må finnes en faglig sterk instans med kompetanse i samisk språk og kultur som kan gi bistand til førstelinjetjeneste, og regelverket må tilpasses slik at dette er tydelig og synliggjort.

Annet

Med henvisning til at Sametinget er representativt organ for samer som er urfolk i Norge, og har faktisk myndighetsrolle i opplæringsloven ift utvikling av læreplaner, forventer vi inkludering i denne revideringsprosessen. Sametinget ser det også som naturlig å anmode om konsultasjoner i denne saken.

Sametinget mener lovutvalget bør kjenne til forslagene og oppfølgingen av NOU 2017:18 Hjertespråket og etableringen av sannhetskommisjonen som skal vurdere konsekvensene av fornorskningen av samer og kvener. Dette er prosesser som sannsynligvis vil ha innvirkning på denne lovrevideringen.

Til slutt vil Sametinget komme med en anmodning til referansegruppen. Alle partene har samisk kompetanse i sine respektive organisasjoner, og har mulighet til å vurdere og komme med innspill om samiske elevers rettigheter i gjeldende opplæringslov. Bruk gjerne denne mulighet.